

УЛОГАТА НА ПОЛИЦИСКИТЕ СЛУЖБЕНИЦИ ВО ЗАШТИТАТА НА ПРАВАТА НА ЖРТВИТЕ НА КРИВИЧНИТЕ ДЕЛА

1.03 Кратка научна статија
УДК:343.122:351.74]:343.132|497.7)

Апстракт

Откривањето, а со тоа и ефикасното спречување и превенирање на криминалните настани, ја наметнува потребата и од систематско следење и истражување поврзано со тоа во колкава мера полициските службеници се грижат за интересите на жртвите на кривичните дела. Истражувањата се неопходни и заради постојаното унапредување на основните слободи и права на човекот и граѓанинот во предистражната постапка.

Во оваа насока, авторот на трудот прави обид да ја дефинира грижата за правата на жртвите на кривичните дела од страна на полициските службеници во МВР на РМ. Притоа, ги користевме и резултатите од парцијалното истражување со анкетирање, што го спроведовме во дел од оперативните служби на МВР на РМ, односно во Одделот за организиран и сериозен криминал и во Секторот за криминалистичка полиција во Скопје.

Во ова истражување примерокот брои 170 испитаници, а истото е спроведено во текот на 2014 и на 2015 година.

Во ова истражување користен е Анкетен прашалник за проверка на ставови. Анкетниот прашалник се состоеше од три групи на прашања и тоа од затворен тип. Со првата група прашања, согледани се повеќе компетенции на полициските службеници, поврзани со работата со жртвите на кривичните дела. Втората група го означуваат ставот што го имаат жртвите на кривичните дела кон полициските службеници и МВР, посматрано од аспект на самите полициски службеници. Третата група на прашања беа поврзани со потребата од професионален развој на полициските службеници во работата со жртвите на кривичните дела. Добиените податоци се статистички обработени и анализирани подолу во трудот.

Клучни зборови: *откривање и превенирање на криминалитетот, човекови права и слободи, жртви на кривични дела, полициски службеници, предистражна постапка.*

ВОВЕД

Полицијата е највидливата манифестација на владините органи. Нејзините главни задачи се: одржување на јавниот ред и мир, заштита и почитување на фундаменталните права и слободи на поединецот, спречување и борба против криминалот и пружање помош и услуги на граѓаните. Полициските службеници ќе ја зголемат легитимноста на државата доколку во нивната секојдневна работа покажат дека одговараат на потребите и очекувањата на граѓаните.

Како работна активност полицијата има посебни овластувања: привремено да ги лиши лицата од слобода, да го ограничи целосното уживање на нивните права и во екстремни околности, дури и да употреби сила. Поради тоа, полициските службеници

¹ Проф. д-р Гоце Цуклески е автор на повеќе универзитетски учебници, монографии, научни и стручни трудови. Некои од научните трудови имаат посебна вредност и претставуваат пионерски зафат во времето кога се појавиле. Цуклески, во изминатиот период, вршел наставно-образовна дејност на повеќе факултети во РМ. Исто така, учествувал на повеќе меѓународни конференции, научни собири, семинари, студиски престои и сл. Неговата правничко-криминалистичка професија е поврзана и со високи функции во МВР (помошник министер, државен секретар) и во Владата на РМ (национален координатор за гранично управување).

мора да ги вршат нивните задачи во согласност со: универзално прифатените стандарди за човековите права и граѓанските и политичките права.

Заштитата и зачувувањето на животот на лицето со кое работи полицијата, мора да бидат нејзин највисок приоритет. Во оваа насока, полицијата мора да им пружи потребна поддршка на жртвите на кривични дела без дискриминација² и со сочувство и почит кон нивното достоинство. Таа треба да се погрижи за нивното здравје и безбедност на конструктивен и убедлив начин.³ При извршувањето на нивните задачи, овластените службени лица мора да го почитуваат и заштитат човековиот дигнитет и да ги зачуваат и заштитат основните човекови права, како и граѓанските и политичките права.⁴ Полициските службеници треба да ги информираат жртвите за можностите на добивање помош, за добивање на практични и правни совети, за компензација од страна на извршителот на кривичното дело или за компензација од страна на државата. Имено, жртвата на кривичното дело треба да има можност да добие информации за преземени одлуки во врска со нејзиниот случај и за резултатот на полициската истрага. Во секој извештај доставен до обвинителството, полицијата мора да приложи колку што е можно појасна и поцелосна изјава за повредите и претрпените загуби на жртвата.

ПРАВАТА НА ЖРТВИТЕ НА КРИВИЧНИТЕ ДЕЛА ВО ПРЕДИСТРАЖНАТА ПОСТАПКА

Под жртва на кривично дело се подразбира секое лице кое претрпело штета, вклучувајќи физичка или ментална повреда, емотивно страдање, материјална загуба или друга повреда или загрозување на неговите права и интереси како последица на сторено кривично дело⁵.

Жртвата на кривично дело ги има следниве права:

- ✓ да учествува во кривичната постапка како оштетен со приклучување кон кривичниот прогон или за остварување на имотноправното барање за штета;
- ✓ на посебна грижа и внимание од страна на органите и субјектите кои учествуваат во кривичната постапка и
- ✓ на делотворна психолошка и друга стручна помош и поддршка од страна на органи, установи и организации за помош на жртви на кривични дела.

Во својата работа полицијата треба да постапува со посебна грижа спрема жртвите на кривични дела, давајќи им поуки за нивните права и како и правата на ранливите категории на жртви и жртвите на кривични дела против половата слобода и половиот морал, човечноста и меѓународно право и да се грижи за нивните интереси

² Едно истражување во Англија покажува дека грубото испрашување од страна на полицијата, непотполните информации, одлагањето или необјаснетите одлуки на Кралското јавно обвинителство, може да го одложи случајот и со тоа да ја загрози вољата на жртвите да соработуваат, но и да предизвика натамошни страдања. Исто така, ова може да води до повлекување од кривичноправниот процес, а со тоа и намалување на можноста ефективно да се решат случаите. Види повеќе кај М.Мегваер, Р. Морган и Р. Рајнер, *Оксфордски прирачник за криминологија*, Скопје, 2010, стр. 473 и натаму.

³ Види Обединетите нации, *Декларација за основните начела на правда за жртви на криминал и злоупотреба на позиција* (1985). Чл А. 4 и А. 6(е);

Совет на Европа, *Препорака бр. R (85) 11 за положбата на жртвата во рамки на кривичниот закон и процедури* (1985). Чл .1-4

Amnesty International, *10 основни стандарди за човекови права за овластени службени лица*, (цит.дел. забелешка бр. 10) Стандард 2;

Совет на Европа, *Европски кодекс на полициска етика* (цит.дел. забелешка бр. 5), § 52; и

Совет на Европа, *Помош на жртвите на криминал* (цит.дел. забелешка бр. 5), Чл.2 и 3.

⁴ Види Обединетите нации, *Универзална декларација на човековите права* (цит.дел. забелешка 5);

Обединетите нации, *Меѓународен договор за граѓански и политички права* (цит.дел. забелешка 5);

Обединетите нации, *Кодекс на однесување за овластени службени лица* (цит.дел. забелешка бр. 5), Чл. 2 и Совет на Европа, *Европски кодекс на полициска етика* (цит.дел. забелешка бр. 5), §§ 3.

⁵ Види *Закон за кривичната постапка*, Службен весник на РМ, бр. 150/2010, стр. 6.

при донесувањето одлуки за кривично гонење против обвинетиот, односно при преземањето на дејствија против неа.

Ранливите категории жртви имаат право на посебни мерки на процесна заштита при давањето исказ и испитувањето во сите фази пред и за време на постапката, ако:

- ✓ во времето на давањето на исказот се на возраст под 18 години;
- ✓ со давањето исказ или одговор на определено прашање би се изложиле себе си или блиско лице на сериозна опасност по животот, здравјето или физичкиот интегритет (загрозени жртви) и
- ✓ заради возраста, природата и последиците на кривичното дело, физичкиот или психичкиот инвалидитет или друго од значење за здравствената состојба, општественото и културното минато, семејните околности, религиозните уверувања и етничката припадност на жртвата, однесувањето на обвинетиот, членовите на семејството или пријателите на обвинетиот кон жртвата би имало штетни последици по нивното психичко или физичко здравје или негативно ќе влијае врз квалитетот на дадениот исказ (посебно чувствителни жртви).

Судот мора да определи посебна мерка на процесна заштита во случаите кога во времето на давањето на исказот жртвите се на возраст под 18 години, и тоа:

- ✓ кога детето жртва има потреба од посебна грижа и заштита или
- ✓ кога детето е жртва на трговија со луѓе, насилство или сексуална злоупотреба.

ЖРТВИТЕ НА КРИВИЧНИТЕ ДЕЛА И НИВНАТА ЕМОТИВНА СОСТОЈБА

За многу жртви искуството од направеното кривично дело и соочувањето со органите на полицијата е потресно и обременето со многу емоции и реакции. Жртвите во практиката може да манифестираат сложен сплет на реакции. Емотивните реакции на жртвата честопати се повеќеслојни и поврзани.

✓ Страв и сомневање

Веројатно сосема нормално, многу жртви чувствуваат страв и сомневање дека останатите во кривичното дело ќе им се одмаздат – ним или на нивните семејства. Многу жртви се плашат и дека надлежните органи ќе ги малтретираат, страв што често пати се темели врз корупцијата и бруталноста на полицајците, засилен со приказните и филмовите. Парадоксално е што некои жртви своите соучесници во извршувањето на кривичното дело, ги идентификуваат во истите лица и институции пред кои се и донесени. Сепак, времето потребно за да се намали стравот, многу зависи од човек до човек, а и од контекстот во кој се извршува интерперсоналната интеракција.

✓ Шок, збунетост и дезориентација

Многу жртви во предистражната постапка се збунети и дезориентирани. Зборуваат некохерентно, нетрпеливо и сл. Во други случаи, доаѓа до нејаснотии од причини што жртвите не го познаваат текот на постапката. Ова може да се поврзи и со способноста на лицето за разбирање, со јазичната бариера, со недоволното знаење и искуство при примање помош, како и од психолошката состојба. Кај многу жртви, шокот и заблудата поминуваат со тек на времето. Многу, пак, од нив мислат дека им треба краток период на декомпресија за да сфатат што се случува околу нив.

✓ Чувство на олеснување, сигурност и удобност

Многу жртви за време на предистражната постапка за првпат се почувствувале безбедно, во моментот кога стапиле во контакт со полицијата. Удобната атмосфера во текот на постапката овозможува кај жртвата да се развие чувство на сигурност и олеснување. Можеби најважно е жртвите да можат да изберат со кого ќе зборуваат, а и да имаат можност со нив да е лице за поддршка, како на пример социјален работник. За да се чувствуваат сигурно и да им биде удобно, на многу жртви најбитно им е да бидат успокоени дека се на сигурно, дека ништо не може да им се случи и дека се ќе биде во најдобар ред.

✓ **Чувство на срам и вина**

Срамот и самообвинувањето не се секогаш врзани исклучиво за сексуалната експлоатација. Некои од нив се срамот за нивната моментална слабост од извршеното кривично дело, како и од оцрнувањето на семејството и најблиските. За многу жртви, главен проблем, за да се стабилизираат и долгорочно да закрепнат, е справувањето со чувството на срам.

✓ **Доверба и недоверба**

За многу луѓе, една од најсериозните последици е тоа што изгубиле доверба во луѓето и во институциите. Уште еден проблем поврзан со довербата е што некои жртви мислат дека лицата што ги испитуваат, без оглед на тоа дали се полициски службеници или даватели на услуги, не веруваат во нивната приказна. За некои жртви е важно полициските службеници да носат униформи. Некои, чувствуваат повеќе доверба и се поопуштени кога при водењето постапката во просторијата има жена, полицајка или социјална службеничка, од причини што се чувствуваат побезбедно и поудобно во присуство на прпадници од исти пол. Исто така, довербата се гради, но може и да се обнови.

УЛОГАТА НА ПОЛИЦИСКИТЕ СЛУЖБЕНИЦИ ВО ПРЕДИСТРАЖНАТА ПОСТАПКА

Предистражната постапка не е дел од кривичната постапка, туку претходи на нејзиното поведување и има за цел да утврди дали настанот претставува кривично дело, прекршок, дисциплински престап, несреќен случај или нешто слично. Се поведува кога постојат основи за сомневање⁶ дека е сторено кривично дело и има за цел да се пронајде сторителот, да се обезбедат траги од местото на настанот што ќе се користат како докази, да се пронајдат сведоци и сл. Во предистражната постапка најголема улога има јавниот обвинител, но тука е и полицијата. Ваквите информации јавниот обвинител и полицијата ги добиваат во текот на својата секојдневна работа, од граѓани што биле жртви или сведоци на криминален настан, од различни институции и организации со коишто тие соработуваат.

Бидејќи, полицијата е онаа што најчесто прва пристигнува на местото на настанот, таа треба да направи се што е во нејзина моќ за да се открие и фати сторителот на делото. Тоа значи да се обезбедат траги и докази што подоцна ќе бидат искористени во постапката пред судот, односно врз основа на коишто ќе се утврди дали е сторено кривичното дело и кој го сторил. Кога полицијата ќе пристигне на местото на настанот, таа врши увид и зема изјави од лицата за коишто се претпоставува дека знаат нешто во врска со кривичното дело. Со нив не смее да се постапува грубо или да им се упатуваат закани. При увидот, полицијата го фотографира местото на настанот и зема отпечатоци што се наоѓаат на предметите наоколу, а подоцна утврдува чии се тие, со што ја насочува истрагата кон можните сторители на кривичното дело. Доколку има мртви лица од криминалниот настан, се утврдува нивниот идентитет, се информираат нивните семејства за настанот. Се разбира, ова се прави во присуство на јавниот

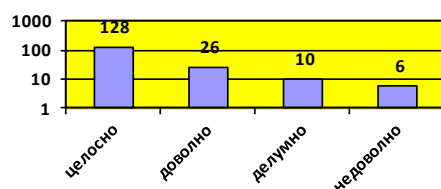
⁶ Основите на сомневање се сознанија кои врз основа на криминалистичкото знаење и искуство може да се оценат како доказ за сторено кривично дело. Види: *оп. цит.*, стр. 6. Основите на сомневање претставуваат обврска на органите за откривање во насока да утврдат дали постои кривично дело, па доколку постои, врз основа на таквите факти да се ангажираат за расветлување на сите факти кои се во врска со кривичното дело и со сторителот. Така, основите на сомневање претставуваат основа врз кои се гради оперативната обработка со цел откривање на кривичното дело и на сторителот. Истите, може да бидат различни.... За ова види повеќе кај Г. Цуклески, *Вовед во криминалистиката*, трето изменето и дополнето издание, Скопје, 2009, стр. 122.

обвинител којшто дава наредба за судско медицинско вештачење (обдукција), што помага да се утврдат точните причини за смртта, кога и како настапила таа и сл.

Практиката покажува дека во текот на полициската постапка некое лице може да биде приведено или лишено од слобода. Во тие случаи лицето мора веднаш, на јазик што го разбира, да биде информирано за правата што ги има во оваа фаза од постапувањето и да биде известно за причините за приведувањето. Од него не смее да се изнудува да даде каква било изјава, т.е. треба да се поучи за правото на молчење.

ПОТРЕБНИ КОМПЕТЕНЦИИ КАЈ ПОЛИЦИСКИТЕ СЛУЖБЕНИЦИ ЗА РАБОТА СО ЖРТВИ НА КРИВИЧНИ ДЕЛА ВО ПРЕДИСТРАЖНАТА ПОСТАПКА (АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО)

Предмет на истражувањето е улогата на полициските службеници во заштитата на правата на жртвите од кривичното дело. Основната цел на ова истражување е да се

Графикон 1: Полициските службеници умеат да ги идентификуваат жртвите на кривичните дела

согледа состојбата, колку полициските службеници даваат професионална поддршка на жртвите на кривичните дела во предистражната постапка и кои компетенции⁷ е потребно да ги доградуваат за да бидат ефикасни и ефективни во своето работење. За работа со жртвите во предистражната постапка полициските службеници треба да имаат соодветно знаење, однесување и вештини за да можат успешно да ги извршуваат задачите или

активностите во конкретната дејност и работното место.

Врз основа на предметот и целта на истражувањето, како и врз претходното предистражување се постави основната хипотеза: Со развивање на потребните компетенции кај полициските службеници, за работа со жртвите на кривични дела во предистражната постапка, се зголемува нивната ефикасност и ефективност во работата.

Со цел да се обезбедат емпириски податоци се користеше анкетен прашалник, со прашања од затворен тип. Анкетирани беа 170 вработени во МВР на РМ, односно во Одделот за организиран и сериозен криминал и во Секторот за криминалистичка полиција во Скопје.

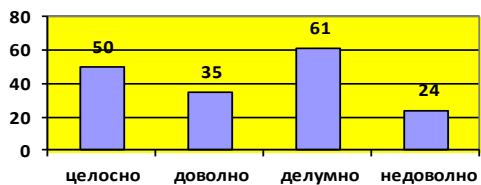
Интерпретацијата на добиените податоци и информации од моментот на нивно собирање, па се до постапката на воопштување во научни сознанија, се темели на повеќе методи на научно заклучување: анализа, синтеза и индукција.

Во првата група прашања согледани се повеќе **компетенции во однос кон работата со жртвите на кривичните дела**. Испитаниците одговараа на пет ставови со оценка од 1 до 4

(недоволно-1, делумно-2, доволно-3, целосно-4) и тоа:

На графиконот 1 се претставени резултатите од одговорот на ставот: **Полициските службеници умеат да ги идентификуваат жртвите на кривичното дело.**

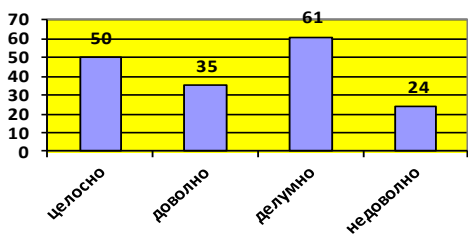
⁷ Компетентноста е карактеристика на личноста која доведува до супериорен перформанс во одредена ситуација, улога или работа. Тоа е група на знаења, однесување и вештини кои влијаат на способноста на една индивидуа да изведува одредена дејност и кои овозможуваат индивидуата успешно да изведува задачи или активности во конкретна дејност и работно место. (Добра упатеност, знаење, стручност во некоја област. Види во Дигитален речник на македонскиот јазик. <http://www.makedonski.info/show>)

Графикон 3: Полициските службеници ја познаваат законската регулатива за работа со жртвите на кривичното дело

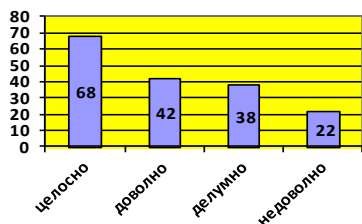
Од вкупно 170 испитаници, 128 или 75% одговориле со целосно, 26 (15%) се определиле за доволно, 10 (6%) испитаници одговориле со делумно, а само 6 или 4% испитаници одговориле со недоволно. Од анализата се согледува дека **полициските службеници (во основа) умеат да ги идентификуваат жртвите на кривичното дело.**

На графиконот 2 се претставени ставовите на испитаниците во однос на исказот: **Полициските службеници имаат стекнато вештини за работа со жртвите на кривичното дело.** Од графиконот може да се види дека 68 или 40% одговориле со целосно, 42 (25%) се определиле за доволно, 38 (22%) испитаници одговориле со делумно и 22 или 13 % испитаници одговориле со недоволно. Според анализата на овој исказ може да се констатира дека полициските службеници во голем број имаат стекнато вештини за работа со жртвите на кривичното дело, но не е за потценување и бројот на оние кои се изјаснале дека имаат недоволно или делумно стекнати вештини во таа насока.

Графикон 4: Полициските службеници умеат да се справат со проблемите кои се јавуваат во процесот на работата со жртвите на кривичните дела

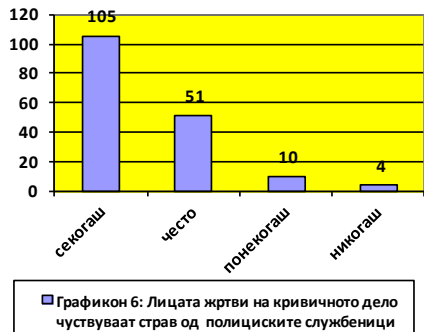
Графиконот 3 ги претставува одговорите на исказот: **Полициските службеници ја познаваат законската регулатива за работа со жртвите на кривичното дело.** Самите показатели укажуваат дека полициските службеници делумно ја познаваат законската и подзаконската регулатива за работа со жртвите на кривичните дела или изразено низ броеви, 50 или 29% одговориле со целосно, 35 (21%) се определиле за доволно, 61 (36%) испитаници одговориле со делумно и 24 или 14% испитаници одговориле со недоволно. **Повеќе од 50% од испитаните имаат одредени пропусти во познавањето на законската и подзаконската регулатива.**

Графикон 2: Полициските службеници имаат стекнато вештини за работа со жртвите на кривичното дело

На графиконот 4 се прикажани одговорите на испитаниците на исказот: **Полициските службеници умеат да се справат со проблемите кои се јавуваат во процесот на работата со жртвите на кривичните дела.** Според одговорите 36 или 21% одговориле со целосно, 33 (19%) се определиле за доволно, 71 (42%) испитаници одговориле со делумно и 30 или 18% испитаници одговориле со недоволно. Од одговорите може да се констатира дека **вработените во МВР имаат потешкотии кои се јавуваат во процесот на работата со жртвите на кривичните дела.**

Одговорот на исказот: **Полициските службеници ги споделуваат своите знаења и искуства со своите колеги** е претставен на графиконот 5 . Од него може да се воочи дека 89 или 52% одговориле со целосно, 76 (45%) се определиле за доволно, 5 (3%) испитаници одговориле со делумно. Анализата на податоците укажува дека, **голем дел од полициските службеници умеат стекнатите искуства да ги споделуваат со своите колеги.**

Чувствуваат страв од полициските службеници се изјаснаа на следниов начин: 105 или 62% одговориле со секогаш, 51 (30%) се определиле за често, и 10 (6%) испитаници одговориле со понекогаш, а 4 или 2% никогаш. Вознемирува податокот што е добиен од истражувањето, а кој укажува на тоа дека испитаниците имаат мислење дека жртвите на кривичното дело во предистражната постапка имаат страв од полицијата и МВР. Во некое наредно истражување, останува да се испита што е основата за таквиот став на граѓаните.

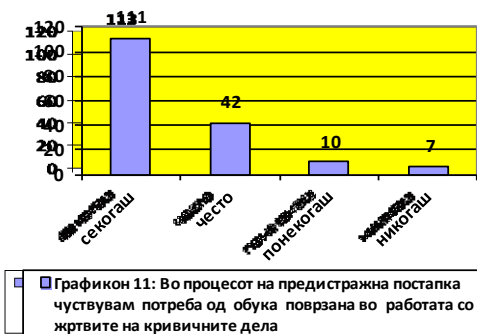
Лицата жртви на кривичното дело чувствуваат страв од полициските службеници се изјаснаа на следниов начин: 105 или 62% одговориле со секогаш, 51 (30%) се определиле за често, и 10 (6%) испитаници одговориле со понекогаш, а 4 или 2% никогаш. Вознемирува податокот што е добиен од истражувањето, а кој укажува на тоа дека испитаниците имаат мислење дека жртвите на кривичното дело во предистражната постапка имаат страв од полицијата и МВР. Во некое наредно истражување, останува да се испита што е основата за таквиот став на граѓаните.

Втората група искази го означуваат ставот што го имаат жртвите на кривичните дела кон полициските службеници и МВР, гледано низ призмата на полициските службеници, како дел од нивното искуство.

Графиконот 6 го претставува одговорот на ставот кај лицата жртви на кривичното дело кон полициските службеници. Тие во однос на исказот: **Лицата жртви на кривичното дело чувствуваат страв од полициските службеници** се изјаснаа на следниов начин: 105 или 62% одговориле со секогаш, 51 (30%) се определиле за често, и 10 (6%) испитаници одговориле со понекогаш, а 4 или 2% никогаш. Вознемирува податокот што е добиен од истражувањето, а кој укажува на тоа дека испитаниците имаат мислење дека жртвите на кривичното дело во предистражната постапка имаат страв од полицијата и МВР. Во некое наредно истражување, останува да се испита што е основата за таквиот став на граѓаните.

На графиконот 7 е прикажана сопствената сигурност и безбедност на жртвите на кривичното дело. Според податоците, испитаниците на исказот: **Лицата жртви на кривичното дело чувствуваат сигурност и безбедност пред органите на МВР** одговориле: 102 или 60% одговориле со секогаш, 54 (32%) се определиле за често, 8 (5%) испитаници одговориле со понекогаш и 6 или 3% испитаници одговориле со никогаш. **Резултатите укажуваат на тоа дека, иако истите имаат страв и сомневање, сепак чувствуваат сигурност и безбедност пред органите на МВР.**

Следниов графикон, односно графиконот 8 е графичка слика на ставот на жртвите на кривичното дело, кои во текот на добивањето на соодветна помош од органите на МВР, се соочуваат со бирократски процедури. На ставот: **Жртвите на кривичното дело, при добивањето на соодветна помош од органите на МВР се соочуваат со бирократски процедури,**

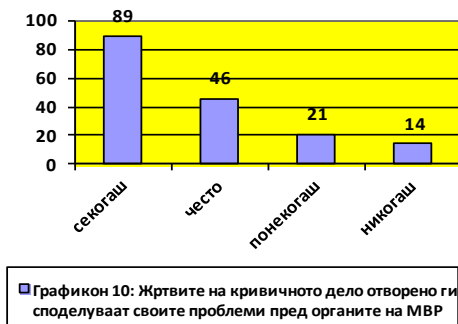

одговор на ставот: **Жртвите на кривичното дело се информирани што значи поддршка во предистражната постапка.** Во таа насока, полициските службеници од свој аспект одговорија: 11 или 6% со секогаш, 29 (17%) се определиле за често, 78 или 46% испитаници одговориле со понекогаш и 52 или 31% испитаници одговориле со никогаш. Според податоците, **жртвите не се доволно информирани што за нив значи поддршка во предистражната постапка.**

На графиконот број 10 се претставени ставовите на полициските службеници на исказот:

Жртвите на кривичното дело отворено ги споделуваат своите проблеми пред органите на МВР. Од испитаните, 89 или 53% со секогаш, 46 (27%) се определиле за често, 21 или 12% испитаници одговориле со понекогаш и 14 или 8% испитаници одговориле со никогаш.

Радува фактот што жртвите на кривичното дело отворено ги споделуваат своите проблеми пред органите на МВР.

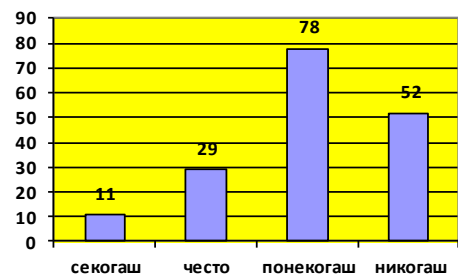

испитаници се изјасниле за делумна потреба, а само на 7 или 4% не им е потребна обука за работа со жртвите на кривичните дела во предистражната постапка. Според податоците лесно може да се констатира дека на поголем дел од испитаниците им е **потребна обука** во таа насока.

со секогаш, 51 (30%) се определиле за често, 3 (2%) испитаници одговориле со понекогаш и 3 или 2% испитаници одговориле со никогаш.

Несомнено, податокот говори дека во голем процент, **бюрократскиот пристап кон процедурите, во Република Македонија, претставува секојдневие** и тешко се ослободуваме од тоа, иако напорите да се промени нешто во оваа насока се постојани.

Графиконот број 9 претставува

Графикон 9: Жртвите на кривичното дело се информирани што значи поддршка во предистражната постапка

Во третата група искази, испитаниците го дадоа своето мислење за **потребата од нивниот професионален развој во работата со жртвите на кривичните дела во предистражната постапка.**

Од анализата на резултатите од исказот: **Во процесот на предистражна постапка чувствувам потреба од обука поврзана со работата со жртвите на кривичните дела,** прикажана на графиконот 11, може да се воочи дека: 111 или 65% се изјанале дека таква обука им е неопходна, 42 или 25% им е потребна обуката, 10 (6%)

На графиконот со бр. 12 се прикажани резултатите добиени од обработка на податоците добиени како одговор на исказот: **За подобрување на моите компетенции потребна ми е обука за убедубвање и преговарање.** 102 испитаници или 60% се изјаснале дека таква обука им е неопходна, 58 или 34% им е потребна обуката, 5 (3%) испитаници се изјасниле за делумна потреба, а само на 5 или 3% не им е потребна обука за работа. Од анализата може да се констатира дека на вработените во МВР им е потребна обука за убедубвање и преговарање.

38 или 22% им е потребна обуката, 5 (3%) испитаници се изјасниле за делумна потреба, а само на 5 или 3% не им е потребна обука. Од анализата на податоците, се констатира дека на полициските службеници им е потребна обука за развивање на асертивноста.

На исказот: **За подобрување на моите компетенции потребна ми е обука за развивање на асертивноста,**⁸ испитаниците одговориле како на графикон 13, односно: 122 испитаници или 72% се изјаснале дека таква обука им е неопходна, 38 или 15% им е потребна обуката, 15 (8%) испитаници се изјасниле за делумна потреба, а само на 5 или 3% не им е потребна обука.

Податоците за мислењето на испитаниците на исказот: **За подобрување на моите компетенции потребна ми е обука за вербална и невербална комуникација** (графикон 14), испитаниците одговориле со: 125 испитаници или 74% се изјаснале дека таква обука им е неопходна, 25 или 15% им е потребна обуката, 15 (8%) испитаници се изјасниле за делумна потреба, а само на 5 или 3% не им е потребна обука.

Од анализата на податоците, се констатира дека на полициските службеници им е потребна обука за вербална и невербална комуникација.

При компаративната анализа на податоците добиени од анализата на исказите во првиот дел од анкетниот прашалник кој се однесуваше на развиени компетенции за работа со жртвите во предистражната постапка, од една страна и работниот стаж од друга страна, може да се констатира дека, **развивањето на компетенциите на полициските службеници во однос на идентификување и работа со жртвите на кривичните дела, како и познавањето на законската регулатива и**

⁸ Асертивноста се дефинира како изразување мисли, чувства и уверувања на директен, искрен и социјално адекватен начин со почит кон другите. Асертивната личност ги почитува мислењата и ставовите на другите, но немора да се согласува со нив. Тие знаат што сакаат, се познаваат себеси и притоа не ги повредуваат другите.

справувањето со проблемите кои се јавуваат во процесот на постапката, во голема мера зависат од стекнатото искуство. (табела 1)

Табела 1: Компаративна анализа - развиени компетенции за работа со жртвите во предистражната постапка и работниот стаж на испитаниците

искази	Работен стаж											
	До 5 години				До 15 год				Над 15 годин			
	а	б	в	г	а	б	в	г	а	б	в	г
Полициските службеници умеат да ги идентификуваат жртвите на кривичното дело.	10	4	3	4	40	8	4	2	78	15	3	1
Полициските службеници имаат стекнато вештини за работа со жртвите на кривичното дело.	8	2	8	18	22	1	19	3	38	21	11	1
Полициските службеници умеат да се справат со проблемите кои се јавуваат во процесот на работата со жртвите на кривичните дела	9	5	21	13	19	1	11	7	22	18	29	4

Легенда: а- целосно, б- доволно, в-делумно, г-недоволно

Компаративната анализа на групата искази од вториот дел, ставот на жртвите на кривичните дела кон полициските службеници и МВР и возраста, како и полот на испитаниците, од друга страна, укажува дека не постои значајна разлика во одговорите на испитаниците. (табела 2)

Табела 2: Компаративна анализа - ставот што го имаат жртвите на кривичните дела кон полициските службеници и МВР, гледано низ призмата на полициските службеници наспроти возраста на испитаниците

Легенда: а- секогаш, б- често, в-понекогаш, г-никогаш

Во однос на компаративната анализа, поврзана со групата искази од третиот дел на прашалникот, каде што испитаниците одговараа за потребата од професионален развој, констатирано е дека постои значајна разлика во одговорите на исказите во однос на искуството на испитаниците. (Табела 3)

Табела 3: Компаративна анализа - Потребата од професионален развој и искуството на испитаниците

Искази	Возраст											
	До 25 години				До 50 год				Над 50 годин			
	а	б	в	г	а	б	в	г	а	б	в	г
Лицата жртви на кривичното дело чувствуваат страв од полициските службеници.	30	1	3	4	45	2	4	1	30	13	3	1
Лицата жртви на кривичното дело чувствуваат сигурност и безбедност пред органите на МВР.	35	2	3	2	35	1	2	2	32	15	3	2
Жртвите на кривичното дело, при добивањето на соодветна помош од органите на МВР се соочуваат со бирократски процедури,	29	2	1	/	35	1	2	2	49	15	/	1
		1				5						
искази	Работен стаж											
	До 5 години				До 15 год				Над 15 годин			
	а	б	в	г	а	б	в	г	а	б	в	г
За подобрување на моите компетенции потребна ми е обука за убедубвање и преговарање	5	3	2	2	35	8	1	2	12	10	1	1
За подобрување на моите компетенции потребна ми е обука за развивање на асертивноста	5	2	2	2	4	14	1	2	20	4	2	1
За подобрување на моите компетенции потребна ми е обука за вербална и невербална кому.	7	1	9	1	4	5	4	3	6	5	5	1
	7	5			2							

Легенда: а- секогаш, б- често, в-понекогаш, г-никогаш

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА И ПРЕПОРАКИ

Врз основа на резултатите од емпироското истражување може да се **констатира** дека:

- ✓ Предметот на трудот поттикна заинтересираност кај испитаниците.
- ✓ Полициските службеници делумно ја познаваат законската регулатива, поврзана со давањето помош на жртвите на кривичните дела во предистражната постапка.

- ✓ Жртвите на кривичните дела во предистражната постапка (во основа) имаат страв од органите на МВР, но чувствуваат сигурност и безбедност и отворено дискутираат за нивните проблеми.

- ✓ Полициските службеници чувствуваат потреба за доедукација, кога се работи за работните активности поврзани со жртвите на кривичните дела во предистражната постапка.

Во контекст на подобрување на сегашната состојба, а во насока на предметот на трудот, **потребно е**:

- ✓ Градење на повисоки капацитети кај вработените во МВР, за работа со жртвите на кривичните дела во предистражната постапка, преку неформална едукација.

- ✓ Обуките и образованието во текот на службата треба да бидат достапни во сите сфери на полициското работење, во редовни интервали и за сите функции во полицијата. Во контекст на оперативната работа, полицијата треба да биде обучена за примена на законите, полициската етика, кодексот на однесување и стандардите за човековите права. За време на обуките не е доволно само да се зборува за етичките норми како апстрактни поими. Истите, треба да се проверат преку реални и конкретни полициски дилеми во вид на вежби.

- ✓ Потребите за обука треба да се идентификуваат од старана на оперативниот кадар и за сите видови обуки треба да постојат постапки за ревизија.

- ✓ За да се зголеми свесноста на полициските службеници за нивната улога во заедницата на која и служат, треба да се вклучат и цивилни обучувачи во наставниот кадар од соодветните факултети. Некои од предавањата може да се одржуваат и на јавни или приватни универзитети, каде што полициските кадети би учеле заедно со редовни или вонредни студенти. Дел од предметите може да бидат: уставно право, криминалистички науки и човекови права.⁹

- ✓ Да се користат соодветни алатки коишто, по принципот на организациско учење како дел од менаџментот на знаење, ќе се споделуваат меѓу вработените во насока кон подобрување на работата со жртвите на кривичните дела во предистражната постапка, а притоа без да се изгуби од вид индивидуалноста на секој случај поединечно.

- ✓ Градењето доверба кај граѓаните кон вработените во Министерството за внатрешни работи (и МВР како институција) преку заеднички проекти, отворени денови, советувања, трибини и сл., почнувајќи уште од најмала возраст.

- ✓ Неопходно е да се засили и да се дефинира криминалистичката едукација на факултетите во Република Македонија, каде што само поплатно се изучуваат криминалистичките науки.

⁹ Види Независна комисија за полициско работење во Северна Ирска, *Нов почеток: Полициско работење во Северна Ирска*, стр. 93, и Совет на Европа, Европски кодекс на полициската етика (цит.дел. бел.5), §27

✓ Да се испита можноста од формирање Биро за жртви на кривичните дела во Република Македонија, коешто би го надгледувало спроведувањето на правата на жртвите. Ваквата практика веќе е воспоставена во некои од европските држави.

✓ Дури и кога полицијата би била „исклучително професионална, технички умешна и со беспрекорен интегритет, сеуште би и недостасувал легитимитет доколку не би преговарала за нејзината мисија, стратегии и тактики со локалните и националните заедници”¹⁰.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Арнаудовски Љ., *Криминологија*, Скопје, 2007.
2. Бачановиќ О., *Полицијата и жртвите*, 1997, Скопје.
3. ЕСПАТ (2004) *Voices of victims*. Amsterdam, Nizozemska: ЕСПАТ.
4. *Закон за полиција*, Сл. весник на РМ, бр. 114/2006.
5. *Закон за кривичната постапка*, Сл. весник на РМ, бр. 150/2010.
6. Крошо, Ралф, *Човековите права и теоријата и практиката во полициското работење*, Написи за теоријата и практиката на човековите права, бр. 10 (Центар за човекови права, Универзитет Есекс, Колчестер, 1994).
7. Нејрод, Питер, „Полициско работење и етика“, во: Тим Њуборн, *Водич во полициското работење* (Портланд, 2005).
8. Петровски Д., *Менаџмент на човечките ресурси*, Битола, 2007.
9. Мегваер М., Морган Р. и Рајнер Р., *Оксфордски прирачник за криминологија*, Скопје, 2010.
10. Цуклески Г., *Вовед во криминалистиката*, Скопје, 2009.
11. Меѓународни документи:
 - Обединети нации, Оддел за најдобри практики, *Прирачник за мултидимензионалните миротворни операции на Обединетите нации* „Глава VII: Полиција, судство и поправните аспекти на владеењето на правото“ (Њујорк).
 - Обединети нации, Конгрес за превенција на криминал и постапка со сторители, *Основни начела за употреба на сила и огнено оружје од страна на овластени службени лица* (1990).
 - Обединети нации, Економски и социјален совет, Рез. А/Рез 65, *Начела за ефективна превенција и истрага на погубување по вонзаконска, арбитражна и кратка постапка* (1989).
 - Обединети нации, Економски и социјален совет „Упатство за превенција на криминал“, Анекс на Рез 2002/13, *Постапка за промовирање на ефективно спречување на криминал* (2002).
 - Обединети нации, Економски и социјален совет, Рез 2004/31, *Спречување на урбаниот криминал* (2004).
 - Совет на Европа, *Европска конвенција за човекови права/Конвенција за заштита на човековите права и основни слободи* (1950).
 - Совет на Европа, *Европска социјална повелба* (1961).
 - Парламентарно Собрание на Советот на Европа, *Резолуција 690 (1979) за декларација за полицијата* (1979).
 - Совет на Европа, *Препорака бр. R (87) 19 од Комитетот на министри до земјите членки за организирање на превенција на криминалот* (1987).

¹⁰ Види Нејрод, „Полициско работење и етика“, стр.599

- Совет на Европа, *Препорака бр. R (97) 13 од Комитетот на министри до земјите членки во врска со заплашување на сведоци и право на одбрана* (1997).
- Совет на Европа, *Препорака бр. R (2000) 10 од Комитетот на министри до земјите членки за кодексот на однесување за државните службеници* (2000).
- Совет на Европа, *Препорака Res (2000) 20 од Комитетот на министри до земјите членки за улогата на навремената психолошка интервенција во превенција на криминалитетот* (2000).
- Совет на Европа, *Препорака Res (2001) 10 од Комитетот на министри до земјите членки за Европскиот кодекс на полициска етика* (2001).
- Совет на Европа, *Препорака Res (2003) 21 од Комитетот на министри до земјите членки во врска со партнерства за превенција на криминалот* (2003).
- Совет на Европа, *Препорака Res (2005) 9 од Комитетот на министри до земјите членки за заштита на сведоци и соработници во правосудството* (2005).
- Совет на Европа, *Препорака Res (2005) 10 од Комитетот на министри до земјите членки за „Посебни истражни техники“ во врска со тежки кривични дела и тероризам* (2005).
- Совет на Европа, *Препорака Res (2006) 8 од Комитетот на министри до земјите членки за помош на жртвите на криминал* (2006).

Professor, Goce Dzukleski, PhD¹¹

THE ROLE OF THE POLICE OFFICERS IN THE PROTECTION OF THE RIGHTS OF VICTIMS OF CRIMINAL ACTS

1.03 Short Scientific Article
UDK 343.122:351.74]:343.132|497.7)

Summary

Detection and effective prevention and prevention of criminal events, implies the need for systematic monitoring and research related to the extent that police officers give support to victims of crime. Studies are necessary for the continued promotion of fundamental freedoms, human rights and citizen in the pre-trial proceedings.

In this regard, the author of the paper attempts to define the care of the rights of victims of crimes by police officers in the Ministry of the Interior in R. M. Thus, we used the results of partial research conducted in part of the operational services of the Ministry of the Interior in R. M, actually in Department for organized and serious crime and Sector for Criminal police in Skopje.

In this research, the sample includes 170 participants and it was conducted during 2014 and 2015.

In this research is used a questionnaire to check views. The questionnaire was consisted of three groups of questions and this of a closed type. The first group of questions, observed more competencies of police officers, related to the work with victims of crime. The second group indicates the position that victims have of crimes to the police officers and the Ministry of Interior, observed from the aspect of police officers. The third group of questions were related to the need for professional development of police officers in working with victims of crime. The obtained data are statistically processed and analyzed in the paper below.

Keywords: detection and prevention of crime, human rights and freedoms, victims of crime, police officers, pre-trial proceedings.

¹¹ Professor Goce Dzukleski , PhD is an author of several university books, monographs, scientific and expert works. Some of scientific papers have special value and represent pioneering undertaking at the time appeared. Dzukleski, in the previous period, has pursued teaching and educational activities of several faculties in Macedonia. Also, participated in many international conferences, scientific meetings, seminars, study visits etc. His lawyer-criminal profession is related to high positions in the Ministry of Interior (Assistant Minister, Security of State) and the Government of Macedonia (National coordinator for border management).